

ПОРОДИЧНЕ СЛИЧНОСТИ

Саша Радојчић, *Огледало на њијаџи Бајлони: ољеди о српском неоверизму*,
Књижевна општина Вршац, Вршац 2019

Постоји неколико категорија критичко-теоријско-есејистичких књига које се штампају у данашње време, све са различитим приступом материјалу који анализирају, различитим читалачким утисцима и различитим ефектима. С једне стране, примећују се теоријске књиге које су настале као резултат истраживања и рада на магистарским, мастерским или докторским тезама, и оне, уз најчешће врло мало додатног рада, представљају текст тих теза уобличен у форми књиге. С друге стране, присутан је и корпус наслова у којима књижевни критичари сабирају своје критичке текстове који су најчешће настајали у дужем периоду, да би се у форми књиге сабрали у складу са неким организационим принципом (генерацијским, поетичким, регионалним, формалним, жанровским итд.). Најзад, штампају се и дела која спадају у домен класичке теорије или историје књижевности и своје закључке или изводе без позивања на конкретне наслове или пак примењују своја теоријска запажања на прозна, песничка и друга дела која читају из позиције коју аутори покушавају да заузму. Поред свих ових преовлађујућих категорија, с времена на време се истакну и књиге хибридног карактера које покушавају да изађу из уских домета и калуца поменуте три групе – и још неколико непоменутих – са намером да осветле, или да макар дају свој допринос осветљавању појединих појава у књижевности из једног ширег ракурса, истовремено се позивајући на опус одређених стваралаца и изводећи опште закључке и односе који се могу применити и на друге ауторе, на друге епохе, на друге националне књижевности и на друга дела. Међу таквима је и прошлогодишњи наслов Саше Радојчића, *Огледало на њијаџи Бајлони: ољеди о српском неоверизму*.

Овај истакнути песник, есејиста, критичар, теоретичар, филозоф и преводилац до сада је више пута досезао врхунце свог бављења књижевношћу, било да се ради о песничкој збирци *Cyber zen*, збирци огледа и критика *Слике и реченице*, или о филозофском наслову *Увод у филозофију уметности*, али је овим насловом успео да споји сва своја засебна интересовања на једном месту и преточи их у једну кохерентну анализу која непрестано иде између општег и конкретног, те теоријског и практичног. Спајајући своје искуство стварања и анализирања поезије са филозофско-теоријским предлошком пре свега немачких мислилаца, Радојчић приступа једној јасно дефинисаној појави – (нео)веризму у српској поезији – која до сада није довољно анализирана и дефинисана у нашој литератури. Он покушава да читаоцима који нису упознати са овим појмом објасни шта он означава на најбазичнијем нивоу, али и да,

у исти мах, онима који поседују знање о њему дочара на које се начине веризам и (нео)веризам јављају у српској поезији данас. Такође, његово одређење између теорије и праксе се увиђа и у томе што готово сва поглавља – а у питању су нове верзије текстова који су већ публиковани у протекле две деценије – почињу општим напоменама о појавама, покретима, догађајима и хоризонтима историје и теорије књижевности који се могу пронаћи у корпусу српске лирике. На једном другом плану, оном очигледнијем и јаснијем, ова поглавља обрађују мање или веће делове опуса дванаест домаћих песника: Слободана Зубановића, Србе Митровића, Петра Цветковића, Александра Ристовића, Мирослава Максимовића, Живорада Недељковића, Милана Ђорђевића, Ане Ристовић, Мирка Магарашевића, Душка Новаковића, Ивана Негришорца и Драгана Јовановића Данилова. Премда се ради о завидном корпусу песника различитих генерација, поетичких одређења, успеха и рецепције, јасно је да се не ради о избору од јединих дванаест квалитетних песничких гласова савремене српске поезије, нити пак о њеним најавангарднијим, најупечатљивијим, најпродуктивнијим или најдоминантнијим представницима. Но, шта је оно што их све спаја у један логички низ који Радојчића усмерава на то да их анализира заједно?

Пре свега, он се ослања на Витгенштајнову идеју о „породичним сличностима” које се могу приметити међу људима који припадају истој породици и, мада немају потпуно исте црте лица, међу собом манифестују велике сличности које их доводе у чврсту породичну везу. Исто тако и одабрани песници деле одређене поетичке особине, а одговор на питање како и зашто их аутор спаја крије се већ у поднаслову његовог дела. Одлучујући се за монтењевски приступ идеји огледа као текста који спаја више различитих оквира и долази до више закључака истовремено, он се посвећује проблему којем недостаје адекватан теоријски и практичан третман. Овај израз је одавно присутан у регистру оних који се баве проучавањем српске лирике, али је – до сада – мањкало свеобухватних студија које би га дефинисале, обрадиле његове појавне облике и успоставиле везу између тог појма и свих песничких гласова који се њиме користе у свом стваралаштву. Не покушавајући да насловом *Огледало на њијаџи Бајлони* понуди потпуно решење за овај недостатак, већ напросто желећи да га дочара и представи што већем кругу читалаца – због тога, између осталог, у програмском уводу збирке истиче да се овакво читање може довести у асоцијативно-аналогну везу са термином „стварносна проза”, који је, иако није апсолутно прецизан, довољно устаљен да је сам по себи разумљив – Радојчић приступа анализи на двојак начин. Пре свега, он наводи постојећу литературу која би могла да помогне читаоцима да сами дођу до одговора и пре њега, а потом тумачи одабрана дела која означава као најрелевантнија у домену веристичког певања. Тако, на пример, есеј о поезији Петра Цветковића, „Природа

и природно”, отвара кратка анализа разлике којом је Шилер дефинисао своје песништво у односу на Гетеа – први је тип „сентименталног” песника који тражи природу, а други „наивног” песника који јесте природа – након чега се прелази на расправу о утемељености те разлике данас и на став да је природу у ново време неопходно „тражити” јер ју је немогуће „имати”, да би се, напослетку, стигло до три различита типа трагања који доводе до различитих резултата. Тек након тога аутор открива коме је усмерен његов критички суд у овом есеју, због чега је неопходан увод који је на почетку направио, и у каквом је односу Цветковић са разликом између Шилера и Гетеа, али и са једним од три типа трагања. Дакле, тек пошто је успоставио основни координатни систем постојеће књижевнотеоријске и/или филозофске литературе, Радојчић приступа анализи и успостављању нових теоријских основа о поезији српског (нео)веризма. И док се овај аналитички низ може наметнути као посве очигледан и уобичајен у делима оваквог типа, евидентан је помак унапред који аутор овде прави, не само у домену појашњења до сада неадекватно анализираних теоријског оквира већ и у приступу читањима селектованих песника којима се сада, након оваквог третмана, враћамо са новим разумевањем. Неки од њих су већ препознати као аутори са тенденцијама ка веризму – пре свих Слободан Зубановић и Душко Новаковић – али се некима од њих сада приступа из потпуно новог угла, што и јесте највећа вредност оваквих издања.

Одлазећи даље и дубље у српску поезију – како у опусе других песника које помиње уз истакнутих дванаесторо, тако и у оне који су стварали у ранијим епохама и тиме поставили темеље модерне лирике – аутор истиче многобројне примере којима поткрепљује своју основну тезу о неопходности веристичког читања данашњег песничког корпуса и доказује своје познавање околности и критичког апарата који су омогућили такво читање. То се можда најбоље види у есеју „Препис стварног”, који анализира опус Слободана Зубановића и отвара се анализом песме „Силазак Цигана на пијаци Бајлони или комшијска балада” из збирке *Рејорџер* (1986), где се античка филозофија прелама са социјалном тематиком, а урбана стварност са аутопоетичким исказима песника. Сличне аналогije и неочекиване везе и закључци могу се пронаћи и у другим текстовима којима Саша Радојчић доказује своје слојевито познавање тенденција савремене српске песничке сцене – као њен тумач, читалац и учесник – и којима књига есеја *Огледало на пијаци Бајлони* расте у ону врсту неопходне литературе која је корисна понајвише песницима, критичарима и есејистима, али и научним радницима, истраживачима и књижевним историчарима и теоретичарима.

Др Драган Б. БАБИЋ
draganb.com@gmail.com